महिला हिंसा र यसले स्वास्थ्यमा पारेको असर सम्बन्धी ज्ञान

प्रस्तुतकर्ता

सुनिता दाहाल

परीक्षा सि.नं. : २१८०१०६/२०७२

त्रि.वि. दर्ता नं. : ६-१-३-२८९-२००३

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र संकाय

स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष स्वास्थ्य शिक्षा विषय (५९८)

को आंशिक पाठ्यभार पूरा गर्न तयार पारिएको एक शोधप्रस्ताव

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र संकाय

जनता बहुमुखी क्याम्पस

स्वास्थ्य तथा शारीरिक शिक्षा विभाग

इटहरी, सुनसरी

२०७७

घोषणा पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र संकायतर्फ स्नातकोतर तह दोस्रो वर्ष स्वास्थ्य शिक्षा विषयको कोड नं. ५९८ को आंशिक पाठ्यभार पूरा गर्न तयार पारिएको एक शोधपत्र हो ।

जसमा उतरदाताहरुसँगको प्रत्यक्ष अन्तरक्रियाबाट प्राप्त सुचना एवम् जानकारीहरुलाई व्याख्या तथा विश्लेषण गरि उल्लेख गरिएको छ भनी स्वयम् घोषणा गर्दछु ।

सुनिता दाहाल

एम.एड. दोस्रो वर्ष

जनता बहुमुखी क्याम्पस

इटहरी, सुनसरी

स्थापित : २०४५

(त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त)

व्यवस्थापन, मानविकी तथा शिक्षाशास्त्र सङ्काय

०२५ - ५८१३००

५८००६४

प.सं.

च.न.

मितिः- २०७ / /

सिफारिस पत्र

उपरोक्त सम्बन्धमा यस क्याम्पसको शिक्षाशास्त्र संकाय स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) दोस्रो वर्ष स्वास्थ्य शिक्षा विषयको कोड नं. ५९८ को आंशिक आवश्यकता परिपूर्ति गर्नको लागि सुनिता दाहालले तयार पारेको **महिला हिंसा र यसले स्वास्थ्यमा पारेको असर सम्बन्धी ज्ञान**गरिएको एक अध्ययन शीर्षकको शोधकार्य मेरो प्रत्यक्ष निर्देशन र परिवेक्षणमा गर्ने भएको र निजको शोधकार्य र शोध लेखनबाट म पूर्ण सन्तुष्टि प्रकट गर्दै बाह्य परीक्षणको लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

सा.प्रा. श्री बीरेन्द्र कार्की

आन्तरिक सुपरिवेक्षक

स्वास्थ्य शिक्षा विभाग

जनता बहुमुखि क्याम्पस

इटहरी, सुनसरी

जनता बहुमुखी क्याम्पस

इटहरी, सुनसरी

स्थापित : २०४५

(त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त)

व्यवस्थापन, मानविकी तथा शिक्षाशास्त्र संकाय

०२५ - ५८१३००
५८००६४

प.सं.
च.न.

मितिः- २०७ / /

स्वीकृति पत्र

उपरोक्त सम्बन्धमा यस क्याम्पसको शिक्षाशास्त्र संकाय स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) दोस्रो वर्ष स्वास्थ्य शिक्षा विषयको कोड नं. ५९८ को आंशिक आवश्यकता परिपूर्ति गर्नको लागि सुनिता दाहालले तयार पारेको **महिला हिंसा र यसले स्वास्थ्यमा पारेको असर सम्बन्धी ज्ञान** शीर्षकको शोधपत्र शोधनिर्देशक तथा सुपरिवेक्षकबाट बाह्य मूल्याङ्कनका लागि सिफारिक भई आएको हुदाँ निजको शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

सह.प्रा. संजीव कुमार यादव, ...

स्वास्थ्य शिक्षा विभाग (विभागीय प्रमुख)

जनता बहुमुखी क्याम्पस, इटहरी, सुनसरी

सा.प्रा. बीरेन्द्र कार्की ....

स्वास्थ्य तथा शारीरिक शिक्षा विभाग (आन्तरिक सुपरिवेक्षक)

जनता बहुमुखी क्याम्पस, इटहरी, सुनसरी

Reader ....

.... (बाह्य सुपरिवेक्षक)

....

मिति :-

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय जनता बहुमुखी क्याम्पस शिक्षाशास्त्र सङ्काय तर्फ स्नातकोतर तह दोस्रो वर्ष स्वास्थ्य शिक्षा विषयको (५९८) आंशिक पाठ्याभार पूरा गर्न तयार परिएको हो । **महिला हिंसा र यसले स्वास्थ्यमा पारेको असर सम्बन्धी ज्ञान**सम्बन्धमा अध्ययनबाट प्राप्त विवरणहरुलाई आधार मानिएको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्दा शीर्षक चयनदेखि लिएर, सबै काममा सहयोग, निर्देशन, सल्लाह सुझाव प्रदान गर्नुहुने स्वास्थ्य शिक्षा विभागका विभागीयसदस्य तथा शोधपत्र निर्देशक सुपरिवेक्षक श्री बीरेन्द्र कार्की र श्री मनोज कुमार चौधरी तथाविभागीयप्रमुखश्री संजीव कुमार यादब ज्यूहरुप्रति विशेष धन्यवाद प्रकट गर्न चाहन्छु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रलाई पूर्णता दिन सहयोग पुऱ्याउनु हुने मेरामेरा गुरू वर्गहरू बुवा आमा, मेरो श्रीमानसाथै कम्प्युटर टाइपमा सहयोग गर्ने इशा स्टेशनरी साथै प्रत्यक्ष, अप्रत्यक्ष रुपमा सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण महानुभावहरुप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

मिति :-

सुनिता दाहाल

एम.एड. दोस्रो वर्ष

सारसंक्षेप

प्रस्तुत शोधपत्र महिला हिंसा र यसले स्वास्थ्यमा पारेको असर प्रभाव सम्बन्धी एक अध्ययन सुनसरी जिल्लाको रामधुनी नगरपालिका वडा नम्बर ७ मन्दिर टोल र मुस्लिम टोलमा ५० घरधुरीमा ५०जना मानिसहरुसँग गरिएको अध्ययन हो । यस शोधपत्रको साधारण उद्देश्य महिला हिँसाको अवस्था पत्ता लगाउने महिला बालबालिकाको स्वास्थ्यमा परेको असरसम्बन्धी ज्ञान पत्ता लगाउने र महिला हिंसा रोकथाम न्यूनीकरण गर्ने जिम्मेवारी पक्षको भूमिका अध्ययन गर्ने रहेको छ ।

अध्ययन क्षेत्रको छनौट र उद्देश्यमूलक विधिमा आधारित रहेर आकस्मिक नमुना छनौट गरी ५०घर दुरीको जनसङ्ख्यालाई ५० जना उत्तरदाता हरुसँग३० वटा प्रश्नहरु निर्माण गरी अनुसन्धान गरिएको छ अध्ययनमा प्रत्यक्ष अबलोकन निरीक्षण अन्तरबार्ता प्रश्न उत्तर मार्फत पुनः तथ्यांकलाई व्याख्या र विश्लेषण गरी आवश्यकताअनुसार तालिका तथा पाई चार्टको चित्र प्रस्तुत गरिएको र त्यसको नतिजाको आधारमा निष्कर्ष सुझावहरु सहित यो सोधपत्र तयार गरिएको छ ।

महिला हिंसा र यसले स्वास्थ्यमा परेको असार प्रभाव शीर्षकमा तयार गरिएको अध्ययन अनुसार कम उमेरमा किशोर किशोरीहरूको छिटो विवाह भएको कारण सम्बन्धी विवरणमा २५ जना ५० प्रतिशत,१५ जना ३०प्रतिशत परम्परागत शैली र जनचेतना र रीतिरिवाज भन्ने ५/५ जना १०/१० प्रतिशत रहेको पाइयो ।

महिला हिंसा गर्नु हुँदैन भन्ने ५० घरधुरीमा ५० जना सय प्रतिशत उत्तरदाताहरु पाइए तापनि व्यवहारमा लागू नभएको र हिंसा भइरहेको पाइयो ।समाजमा घरेलु हिंसा महिला हिंसा हुन नदिन महिलाहरुलाई रोजगारी दिनु पर्दछ भन्ने उत्तरदाताहरु २५ जना ५० प्रतिशत र परिवारमा महिलाहिंशा हुन नदिनश्रीमान श्रीमतीदुवैको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको उत्तर दाताहरूको संख्या ३० जना ६० प्रतिशत रहेको पाइयो ।

अध्ययन अनुसार यस क्षेत्रमा अझै प्रौढ शिक्षा बालशिक्षाका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नुपर्ने यससम्बन्धी हिंसा रोक्नका लागि स्थानीय स्तरबाट अनुगमन निरीक्षण गर्नुपर्ने, महिला हिंसा सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने, आयआर्जन र व्यवसायिक सीपमुलक तालिम संचालन गरी कर्जा प्रवाह गरेर महिलाहरुलाई रोजगारको व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसबाट महिला हिंसा रोकथाम र न्यूनीकरण मा सहयोग पुग्दछ ।

विषयसूचि

	पृष्ठ संख्या
शिर्षक	**i**
घोषणा पत्र	**ii**
सिफारिस पत्र	**iii**
स्वीकृति पत्र	**iv**
कृतज्ञता ज्ञापन	**v**
सारसंक्षेप	**vi**
विषयसुचि	**vii**
तालिका सूचि	**xi**
चित्र सुचि	**xiii**
संक्षिप्त शब्दावली	**xiv**
अध्याय एक : परिचय	
१.१. अध्ययनको पृष्ठभुमि	१
१.२. समस्याको कथन	३
१.३. अध्ययनको उद्देश्य	५
१.४. अनुसन्धान प्रश्न	५
१.५. अध्ययनको उपादायता	५
१.६. अध्ययनको परिसीमा	६
१.७. अध्ययनमा प्रयोग भएका प्राविधिक शब्दको परिभाषा	७
अध्याय दुई : सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन	
२.१. सैदान्तिक साहित्यको पुनरावलोकन	९

२.२. व्यवहारिक साहित्यको पुनरावलोकन ११

२.३. पुनरावलोकनको उपदेयता १४

२.४. अध्ययनको सैद्धान्तिक खाका १५

अध्याय-तीन : अध्ययन विधि

३.१ अध्ययन विधि १८

३.२ अध्ययनको क्षेत्र १८

३.३ नमूना छनोट र नमूनाको आकार १८

३.४ तथ्याङ्क संकलनका साधनहरु १९

३.५ तथ्याङ्क संकलन प्रक्रिया २०

३.६ तथ्याङ्कका व्याख्या र विश्लेषण २१

अध्याय-४ तथ्याङ्क विश्लेषण र प्रस्तुतिकरण

४.१ जनसाङ्ख्यिकीय विवरण २२

४.१.१ पारिवारको संख्याको आधारमा उत्तरदाताको विवरण २२

४.१.२ महिला हिंसा सम्बन्धी जानकारी हुने उत्तरदाताको विवरण २३

४.१.३ महिला हिंसाले पार्ने असर सम्बन्धी ज्ञानको विवरण २३

४.१.४ महिला हिंसाले स्वास्थ्यमा पार्ने असर सम्बन्धी उत्तरदाताको विवरण २४

४.२ महिला हिंसा सम्बन्धी ज्ञानको विवरण २४

४.२.१ समाजमा हिंसा हुनु राम्रो कि नराम्रो भन्ने ज्ञान सम्बन्धी विवरण २४

४.२.२ वोक्सीको आरोपमा यातना दिने हिंसात्मक रुपका बारेमा गरिएको उत्तरदाताको विवरण २५

४.२.३ पहिलो वच्चा जन्मीदा आमाको उमेर सम्बन्धी विवरण २६

४.२.४ बच्चा जन्मीदा भएका समस्याहरुको विवरण २६

४.३ महिला हिंसाका असर सम्बन्धी विवरण २७

४.३.१ महिलाहरुको स्वास्थ्य समस्याहरुमा पाठेघर सम्बन्धी
समस्याहरुको विवरण २७
४.३.२ मानव जीवनमा चिन्ता र खान मन नलाग्ने समस्याहरुको
विवरण २८
४.३.३ परिवारमा महिला हिंसा हुन नदिने प्रमुख भुमिका सम्बन्धीको
विवरण २८
४.३.४ समाजमा महिला हिंसा हुन नदिन महत्वपूर्ण भुमिका
सम्बन्धी विवरण २९
४.३.५ समाजमा महिला हिंसा हुन नदिने उपायहरुको विवरण ३०
४.३.६ महिला र पुरुषविचको सामाजिक विभेदले बढाएको हिंसा
सम्बन्धी ज्ञानको विवरण ३०
४.३.७ समाजमा घरेलु हिंसा नदिने उपायहरुको विवरण ३१
४.३.८ मानव बेचविखनको प्रमुख कारण सम्बन्धी विवरण ३२
४.३.९ मानव वेचविखनको रोकथामका उपाय सम्बन्धी विवरण ३३
४.३.१० समुदायमा बाल विवाह, वहु विवाह भएको नभएको
सम्बन्धमा गरिएको विवरण ३३
४.३.११समुदायमा किशोर किशोरीहरुको छिटो विवाह हुने कारण
सम्बन्धी विवरण ३४
४.३.१२ महिलाले महिलालाई नै हेप्नु र हेला गर्ने सम्बन्धी विवरण ३४
४.३.१३ समुदायमा गर्भवती जाँच गराउन स्वास्थ्य चौकी जाने
सम्बन्धी विवरण ३५
४.३.१४ गर्भवती जाँच गराउन नजाने कारण सम्बन्धी विवरण ३६

४.३.१५ तपाइलाई कुनै नसा सम्बन्धी समस्या छ कि छैन भन्ने सम्बन्धी विवरण ३६
४.३.१६ नसा सम्बन्धी समस्या भएको भए कस्तो समस्या छ भन्ने सम्बन्धी विवरण ३७
४.४ हिंसात्मक घटनाहरुबाट जोगाउने उपायहरुको विवरण ३७
४.४.१ समाजलाई हिंसात्मक घठनाहरुबाट जोगाउन अपनाउने उपायहरु सम्बन्धी विवरण ३७
४.४.२ समुदायमा महिला हिंसा रोकथामका कार्यक्रम सम्बन्धी विवरण ३८
४.४.३ हिंसात्मक घटना रोक्न यस खालका कार्यक्रमले पुऱ्याएको सहयोग सम्बन्धी विवरण ४८
४.४.४ समाजमा हिंसा रोकथामका कार्यक्रमको आवश्यकता सम्बन्धी विवरण ३९
४.४.५ महिला हिंसा रोकथाममा जनचेतना जगाउने प्रमुख माध्यम सम्बन्धी विवरण ४०
४.४.६ महिलालाई कुटपिट र हेल ागर्नु हिंसा हो कि होइन भन्ने विवरण ४०
४.५ सारांश ४१
४.६ नतिजा ४२
अध्याय पाँच : निष्कर्ष र सुझाव
५.१ निष्कर्ष ४७
५.२ सुझावहरु ४८
५.२.१ नीति निर्माण तह ४९
५.२.२ अभ्यास सम्बन्धी सुझावहरु ४९
५.२.३ अनुसन्धान तहका लागि सुझावहरु ५०
सन्दर्भसूची
अनुसूची

तालिका सूचि

तालिका नं. **विवरण** **पृष्ठ संख्या**

तालिका नं.-१परिवारको संख्यात्मक आधारमा उत्तरदाताको विवरण २२

तालिका नं.-२महिला हिंसा सम्बन्धी ज्ञानको आधारमा उत्तरदाताको विवरण २३

तालिका नं.-३महिला हिंसाले पार्ने असर सम्बन्धी ज्ञानको विवरण २३

तालिका नं.-४महिला हिंसाबाट स्वास्थ्यमा पर्ने असर सम्बन्धी विवरण २४

तालिका नं.-५समाजमा महिला हिंसा हुनु राम्रो कि नराम्रो भन्ने ज्ञान सम्बन्धी उत्तरदाताको विवरण २५

तालिका नं.-६ वोक्सीको आरोपमा यातना दिदा हुने हिंसाको विवरण २५

तालिका नं.-७पहिलो वच्चा जन्माउने आमाको उमेर सम्बन्धी विवरण २६

तालिका नं.-८बालबालीकामा भएका समस्याहरुको विवरण २७

तालिका नं.-९महिलाको पाठेघर सम्बन्धी समस्याको विवरण २७

तालिका नं.-१०मानव जीवनमा चिन्ता र खान मन नलाग्ने र मानसिक समस्या भएको अवस्थाका उत्तरदाताको विवरण २८

तालिका नं.-११ महिला हिंसा हुन नदिन परिवारको भुमिका सम्बन्धी विवरण २९

तालिका नं.-१२समाजमा महिला हिंसा हुन नदिन महत्वपूर्ण भुमिका सम्बन्धी विवरण २९

तालकिा नं.-१३ समाजमा महिला हिंसा हुन नदिने उपायहरुको विवरण ३०

तालिका नं.-१४ महिला र पुरुषविचको सामाजिक विभेदले बढाएको हिंसा सम्बन्धी ज्ञानको विवरण ३१

तालिका नं.-१५समाजमा घरेलु हिंसा नदिने उपायहरुको विवरण ३१

तालिका नं.-१६मानव वेचविखनको रोकथामका उपाय सम्बन्धी विवरण ३३

तालिका नं.-१७बालविवाह र वहु विवाह सम्बन्धी विवरण ३३

तालिका नं.-१८किशोरकिशोरीहरुको छिटो विवाह हुने कारणहरुको विवरण ३४

तालिका नं.-१९ महिलाले महिलाहरुलाई नै हिंसा र हेल ागर्ने सम्बन्धी विवरण ३५

तालिका नं.-२०गर्भवती जाँच गराउने नगराउने सम्बन्धी विवरण ३५

तालिका नं.-२१ गर्भवती जाँच नगराउने कारण सम्बन्धी विवरण ३६

तालिका नं.-२२ नसा सम्बन्धी समस्या छ छैन भन्ने जानकारी सम्बन्धी विवरण ३६

तालिका नं.-२३ नसा सम्बन्धी समस्या भएको भए कस्तो

समस्या छ भन्ने सम्बन्धी विवरण ३७

तालिका नं.-२४ समाजलाई हिंसात्मक घटनाबाट जोगाउने उपाय सम्बन्धी विवरण ३८

तालिका नं.-२५समुदायमा महिला हिंसा रोकथाम सम्बन्धी

कार्यक्रमको विवरण ३८

तालिका नं.-२६ हिंसात्मक घटना रोक्न कायक्रमको सहयोग सम्बन्धी विवरण ३९

तालिका नं.-२७समाजमा हिंसा रोकथामका कार्यक्रमहरुको आवश्यकता

सम्बन्धी विवरण ३९

तलिकानं.-२८ महिला हिंसा रोकथाममा जनचेतना जगाउने प्रमुख माध्यम

सम्बन्धी विवरण ४०

तलिका नं.-२९महिलालाई कुटपिट र हेला गर्नु हिंसा हो कि

होइन भन्ने विवरण ४१

चित्रसूचि

चित्र नं.	विवरण	पृष्ठ संख्या
१.	मानव बेचबिखनको प्रमुख कारणका विवरण	३२

संक्षिप्त शब्दावली ˙

ABC Nepal	:Agroforestry, basic Health and cooperative Nepal
HIV	:Human Immnund eticiency Virus
AIDS	:Acquired immnundeficiency Syndrome